

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:
Barcelona. - Riera Alta, 61

P R E U :

Número corrent	25 cèntims.
Número atrassat	40 »
Subscripció anual	10 pessetes.

S U M A R I

D'actualitat, pàg. 34. - Fets històrics, pàg. 36. - Endevinalles, pàg. 40. - El plor de les muntanyes, pàg. 41. - Contes vells... forjats de nou, pàg. 45. - Santa Maria de Ripoll, pàg. 47. - Corrandes, pàg. 52. - Ressenyes històriques, pàgina 53. - Antologia poètica, pàg. 56. - Nostra premsa, pàg. 57. - Catalans notables, pàg. 58. - La Font de Llinars, pàg. 60. - El "Plevà" de Montblanc, pàg. 61. - De la Història de Catalunya, pàg. 62.

CORRESPONSALS

Els sol·licita «Curiositats de Catalunya» a les localitats on encara no n'hi hagi.

Folklore i Esport

EL Govern de la Generalitat de Catalunya, fa Catalànitat! Aquesta afirmació categòrica no és gratuïta: és sortida del cor, i és la veritat. Ni dretes ni esquerres —ja ho diguérem en un altre article—, catalans per damunt de tot.

I amb aquest convenciment i amb el desig d'informar als lectors de CURIOSITATS DE CATALUNYA d'un fet cabdal ocorregut a casa nostra, en el doble càrrec de redactor d'aquest setmanal i col·laborador de l'entitat "Amics del Folklore de Catalunya", hem assistit al festival folklòric preparatori de l'Olimpíada Popular, celebrat a la Plaça de Catalunya, a Barcelona, el diumenge, dia 5 de juliol del 1936, a les deu de la vetlla.

Els Jocs de la vella Grècia són reviscolats a casa nostra: deport i folklore...

A l'antiga Grècia els vencedors olímpics eren homenatjats pel poble, i les dansarines i joglars exposaven el bo i millor del seu repertori folklòric.

A Catalunya, a Barcelona, ha succeït el mateix: danses, balls, càntics i deport. A temps moderns, moderns actes: al deport i al folklore, s'hi ha ajuntat l'amor. Parelles d'enamorats reviscolant l'etern poema, enmig del màgic so d'una tenora i d'un compàs de ballet català... i al lluny, la rèмора gegantina de l'Olimpíada Popular.

Així és com es fa una nació gran i forta, com ho és la Nació Catalana... és així com Catalunya arribarà a ésser el nostre somni daurat: una pàtria lliure, tranquil·la, serena, rica i patriòtica, orgull d'Europa i admiració del món sencer.

* * *

No posseïm el do de la ubiqüïtat; per tant, no poguérem assistir al festival que el mateix dia i hora se celebrava a la Plaça de la República amb el concurs de la secció infantil de l'Esbart de Dansaires del Casino de Les Corts, de l'esbart folklòric "Petits Vailets" de l'Ateneu Republicà de Gràcia, de l'esbart infantil "Gavines de la Barceloneta" i de la Cobla Popular...

A la Plaça de Catalunya hi trobarem el director folklòric d'ambdós festivals, En Joan Rigall i Casajoana.

—Tindríeu l'amabilitat de donar-nos la llista dels esbarts que actuen ací?

—Per CURIOSITATS DE CATALUNYA? Sí, home, anoteu: l'Esbart de Dansaires "Sant Jordi" del Casino de Sants, dirigit per En Josep Salvadó; l'Esbart Atlàntida de l'Agrupació Cultural "Atlàntida", dirigit per En Josep-Maria Monserrate; l'Esbart Germanor del Centre d'Esquerra Republicana i Unió Femenina del Camp de l'Arpa, dirigit per Na Maria Corbera, i l'Esbart Dansaire "Montserrat" i l'Institut de Folklore de Catalunya, dirigits per mi.

—¿...?

—Tinc un gran plaer en saludar-vos, i saludeu, de la meva part, als "Amics del Folklore de Catalunya".

Hem deixat el folklorista Rigall, car el demanaven per arreu i ens hem trobat amb el nostre amic Albert Martí.

Ja el coneixeu, no, a Albert Martí? Es el fundador de la cobla "Barcelona Albert Martí", i una de les més màgiques tenores de Catalunya. Aquesta cobla també prenia part en el festival.

—Com va, això, Albert Martí?

—Bé. Avui estrenem una sardana d'En Bou.

No hem parlat gaire més; després l'hem oït com tocava, i... em perdoneu que us ho digui?... bé!: també hem ballat...

En aquell moment no érem periodistes: érem un català més que s'acollia a la magnífica anella que a tots agermana, com la cantava l'immortal Maragall.

* * *

Una nit meravellosa, unes sardanes boniques, una balladora encisadora i un festival folklòric d'ampli relleu patriòtic...

Heus ací, en breus paraules, quelcom del que fou el Festival Folklòric preparatori de l'Olimpíada Popular de Barcelona del 5 de juliol del 1936.

RAMON BOTEY I CROBITG.

(De "Els Amics del Folklore de Catalunya").

El general Prim, vist a la Batalla de Tetuan.

FETS HISTORICS

Voluntaris catalans a l'Àfrica

EL 22 d'octubre del 1859, en consell presidit per la reina Isabel II d'Espanya, fou acordada la declaració de guerra al Marroc.

L'aleshores Diputació Provincial de Barcelona, va reclutar un cos de voluntaris catalans, per a la campanya d'Àfrica; segons projecte concedit per R. O. de 24 de desembre del 1859, l'organització va anar a càrrec del general cap del segon exèrcit i districte, don Domènec Dulce, i era compost de quatre companyies, amb un capità, dos tinents, un subaltern, un sergent primer, tres segons, deu caporals, dos cornetes, i cent voluntaris per cada companyia, degudament equipats i uniformats, vestits a l'antiga usança catalana, i coberts amb la típica barretina, baix les ordres del comandant don Victòria Sugrañes, fill de Reus.

El dia 26 de gener del 1860, en el moll de Barce-

lona, varen embarcar els voluntaris catalans en el vaixell «San Francisco de Borja».

Tota la ciutat va anar a acomiadar a aquells herois, que per a donar més relleu a la nostra terra, abandonaven les llars, per anar a lluitar a l'Àfrica.

Arribats a Melilla el dia 3 de febrer, varen ésser rebuts pel general don Joan Prim,* el qual els féu

Entrada del general Prim, al costat d'O'Donnell,
a Tetuan.

una arenga en català, que va commoure a tots els que estaven allí reunits, dient-els-hi que estava plenament convençut que sabrien defensar amb llur coratge, l'honra de Catalunya, imitant l'exemple dels seus gloriosos avantpassats, dels quals parla admirablement la Història.

Aquella nit dormiren al ras, per manca de tendes de campanya.

* Vegi's CURIOSITATS DE CATALUNYA, n.º 5.

El dia 4, el general O'Donnell, ordenà apoderar-se dels dos campaments moros, i el general Prim, al front dels voluntaris catalans i el segon cos d'exèrcit, va marxar per la dreta a l'assalt del camp més pròxim.

El general Ros d'Olano, va atacar per l'esquerra, quedant al centre l'artilleria, i el general Prim dispo-

Moxó Sugranyes
Caps de Voluntaris Catalans.

sat a caure d'amunt de l'enemic si aquest intentava fer un moviment de flanc. A les dues de la tarda les columnes, sostingudes pel foc de canó, i al toc de corneta es llançaren a l'assalt, i en Prim, fent donar al seu cavall un salt prodigiós, penetrà per una espitllera, seguint lo els voluntaris catalans i els caçadors d'Alba de Tormes. En aquest combat varen caure mortalment ferits el comandant dels voluntaris don Victorià Sugrañes i el tinent Moxó.

O'Donnell, també va córrer a l'assalt amb una divisió, ensems que el general Ríos, dispersava els

moros vers Sierra Bermeja, deixant al campament nombrosos cadàvers.

Aleshores el general O'Donnell, va intimar la rendició de Tetuan, dintre de 24 hores, i el matí del dia 6 de febrer de l'esmentat any 1860, onejava en els murs del castell la bandera espanyola, ocupant després la ciutat el general Ríos, situant-se els generals Prim i Echagüe en el camí de Tànger i acampant el quarter general al peu de Tetuan. El dia 11 es presentaren parlamentaris al general Prim, convenint-se que s'entrevistessin O'Donnell i Muley-el-Abdas, el dia 23. Foren acceptades totes les condicions que imposava Espanya, menys la cessió de Tetuan.

En separar-se sense ajustar res, O'Donnell, ordenà als nostres vaixells que bombardegessin Larache i Arcila.

El 27 de febrer, arribaren al campament els terços bascongats, quedant inactives les tropes, fins al 23 de març, que O'Donnell, va decidir la marxa cap a Tànger. Mes, tantost havien avançat 3 quilòmetres, els moros varen escometre a l'avantguarda; però acudiren els voluntaris catalans, atacant com a lleons, i malgrat una terrible càrrega de la guàrdia negra, en lluita fera a l'arma blanca, varen conternir als moros fins arribar el general Lacy i obligar-los a fugir a la vall de Wad-Ras. Allí acudiren les nostres tropes i en rompre el foc es vegé que la morisma lluitava amb frenesí. No obstant, considerant-se, a la fi, vençuts, els moros es replegaren pels congostos del Fondak, quedant victoriosos els espanyols. Tingueren els marroquins 3.000 baixes, i 1.250 l'exèrcit espanyol. Els 500 voluntaris catalans quedaren reduïts a 289.

El dia següent de la batalla de Wad-Ras, va rebre O'Donnell una carta del cabdill moro, demanant-li una entrevista per a negociar la pau; signant-se el dia 25 de març els preliminars, i el 26 d'abril el tractat a Tetuan, mitjançant una indem-

nització de 20 milions de duros i eixamplament territorial en les places de Ceuta i Melilla.

Va retornar a Barcelona aquest heroic batalló de voluntaris catalans el 3 de maig del 1860, desembarcant al port de Barcelona, a bord del vaixell «Ebro», essent rebuts amb gran entusiasme, fent-se una imponent manifestació patriòtica, i al pas dels valents catalans queia una pluja de flors i de llorer.

J. C.

ENDEVINALLES

Tinc quelcom de moro,
però sóc cristiana;
m'estima i venera
la gent catalana.

(*La falç*).

Fortalesa de soldats
que no tenen cap ni peus,
però tots ben collocats
amb uniforme vermell.

(*La magrana*).

Calentoneta t'agrado,
i, per fer-me passâ el fred,
a les brases em comdemnes
per satisfer el gust teu.

(*La castanya*).

Un bell paratge del Pireneu.

El plor de les muntanyes

Del Pireneu llegendari (segle X)

Dintre el silenci de les hores greus
cauen les neus
i posen un mantell d'alba clarícia
damunt les serralades i els pradells
de perfils bells
que ens mostren llur dolcesa esponsalícia.

I cada floc de neu s'adorm jocond
al cor d'un món
que res no sap d'històries i rondalles;

que no ambiciona res sinó el consol
del bes del sol
quan posa, de l'amor, les estovalles.

I aquell silenci adormí avets i pins
i obrí els camins
per on la pau, amb planys de dol fugia...
Una remor pujà al cim d'Odelló,
joliu balcó
que al comte Raül de Carol servia
per aixecar el vol a son albir
i fer sentir
sa gesta i son caprici temerari.
Roland de Montlluís, comte i senyor
del mirador,
un jorn així parlava a l'adversari:

Senyor comte, senyor comte,
mal que us pesi als de Carol
cal deixar en pau les terres
que heu omplert de desconsol.
Les viles i les masies
us coneixen per l'olfat:
sou guineu amb pell d'ovella
que vigila el descuidat.
Si heu deixat al vol de l'aire
mos consells tot temps sincers,
provarem la raó i força
amb els fils d'aquests acers.

.
.

Les espases xiulen, folles,
dins l'espai feixuc i trist
i una boira el cim amaga
per no veure-ho Jesucrist.
Tots els arbres del bosc ploren
llagrimetes rutilants
i la terra es torna roja
de la sang dels contrincants.
Cau a terra el senyor comte,

és Roland de Montlluís
qui té una ferida oberta
que li fa un sagnant abscis.

Cau la neu com flors divines
sobre el comte agonitzant
qui mirant el cel expira
damunt d'aquell cim gegant.
I Raül, confós, l'esguarda
i sa espasa treu del pit
de Roland; mes, oh avistança!,
l'acer en dos s'ha partit.
Es llavors que el comte trena
pensaments que el crim li ha dut;
és llavors que Raül plora
llurs cobdícies que ha perdut.
I pressent l'alta justícia
de l'etern poder de Déu,
i plorant torna a llurs terres
defallit d'aquell gest greu.
Quan el comte entra en el poble,
son castell veu pres pel foc;
fills i esposa entre les flames
que els engolen poc a poc.
I Raül, com un foll corre,
sense guia i sense nord:
pobre comte, quina vida,
ha perdut tot son tresor!

La nit clou amb mantell negre
l'esperança d'un repòs:
a Carol tot és tristesa,
tothom plora dins son clos.

Camí de Roma va un noble feudal
amb l'ideal
d'obtindre el just perdó a son desvari;
ferreny i altiu, davant del Pare Sant,
com un infant
s'agenollà per pujar el seu calvari.

—Oh comte de Carol, gran fou el crim
que en aquell cim
el vostre urc us incità a cometre;
Déu féu sentir sa mà omnipotent
en el moment
que vostra espasa un hom pogué escometre.

Si de tot cor sentiu penediment,
reverentment
heu d'acomplir amb fe la penitència:
doneu als pobres tot el que teniu
i ací us vestiu
amb l'hàbit de romeu com a credència;

us alimentareu d'herba i de fruit,
sense descuit,
i sols beureu de l'aigua de la ruta;
quan l'hora del perdó us haurà arribat,
Déu, tot bondat,
us ho demostrarà en la terra eixuta.

—Oh Pare Sant!, per tal de què el meu cor
eixugui el plor,

jo acompliré el mandat sense desfici...

—Ara a les vostres terres tornareu
anant a peu
i amb eix vestit per creu i sacrifici.

Camina que camina el penitent,
sense lament,
per corriols de serres i muntanyes;
camina ungit de fe i el cor nafrat
d'aquell pecat
que poc a poc rosega llurs entranyes.

AMAT GOSALBES.

(De «Els Amics del Folklore de Catalunya»).

(Acabarà).

CONTES VELLs... FORJATS DE NOU

Facècia d'infant

VAIG a explicar-vos un fet del qual he estat jo l'únic testimoni. Ha ocorregut un d'aquests últims dies, al migdia i a l'escala de casa. No era el meu propòsit contar-vos-el, però, la veritat, no me n'he sabut estar.

Al tercer pis, primera, viu un matrimoni amb quatre fills. El més petit, com en els comptes de fades, és una nena de cabells rossos i ulls blaus com el firmament d'una nit serena. Té set anys i porta un nom bonic com ella mateixa: Elvira.

Doncs és ella, la menuda Elvira, l'Elvireta com tothom l'anomena, l'autora i protagonista alhora, de l'acudit que tant em féu riure per la seva originalitat, i que motivà el fet en qüestió.

Veureu que feia alguns dies que estava molt contenta, contentíssima. La causa de la seva joia era un petit càntir de llauna, el qual, junt amb altres coses li portaren els seus germans, recentment arribats de Montserrat, com a record de llur estada a la muntanya santa.

La il·lusió que experimentava quan anava a cercar aigua a la font amb el seu cantiret, era indescriptible. Cada dia, a l'hora que la Roser —una companya seva d'uns deu anys, i veïna de l'escala— acostumava a anar-hi, Elvira vigilava.

Amagada darrera la finestra del rebedor de casa seva, la qual donava al celobert, mirava vers l'escala esperant pacientment que l'amigueta baixés. Quan aquesta, taral'leiant la tonada d'una bella cançó, les empenia escala avall amb el càntir a la mà, Elvira, previ el consentiment maternal, s'hi ajuntava.

Tant va el càntir a la font, que ve un dia que es trenca. A l'Elvira no se li trencà pas, però se li abonyegà.

Va ésser un migdia, tornant de la font, amb el cantiret ple. Pujava per l'escala a grans camades, relliscà i caigué tan llarga com és. De mal no se'n féu gens, només una esgarrinxada de no res al genoll de la cama dreta.

El càntir, però, degut als efectes de la caiguda, rodolà escales avall, i s'esbonyagà considerablement.

Quan Elvira se'n donà compte li dolgué molt. Més que pel càntir pels renys de la seva mare, que li diria, entre altres coses, avalotada.

Entretant, Roser, que havia quedat bon tros endarrera, tota espantada, mirava la seva companya.

Una vegada s'hagué aixecat, Elvira baixà als quatre esglaons que la separaven del seu càntir. Quan l'hagué recollit, l'examinà minuciosament. Semblava, talment, a judicar per l'atenció amb què es mirava el cantiret, que estigués rumiant un mitjà per adobar-lo.

De sobte es decidí, com si ja tingués resolt la solució del difícil problema. Es posà el broc gros a la boca, tapà el de beure a galet, amb el dit, i es posà a bufar amb totes les seves forces, com si es tractés d'inflar un globus de goma.

—Què fas, Elvira...? —li preguntà Roser, tota estrayada.

Però la nena, la petita Elvira, continuava bufant incansablement. A l'últim, i després d'un sens fi d'esforços, es convencé del fracàs de la seva provatura.

Llavors, Roser, tornà a preguntar:

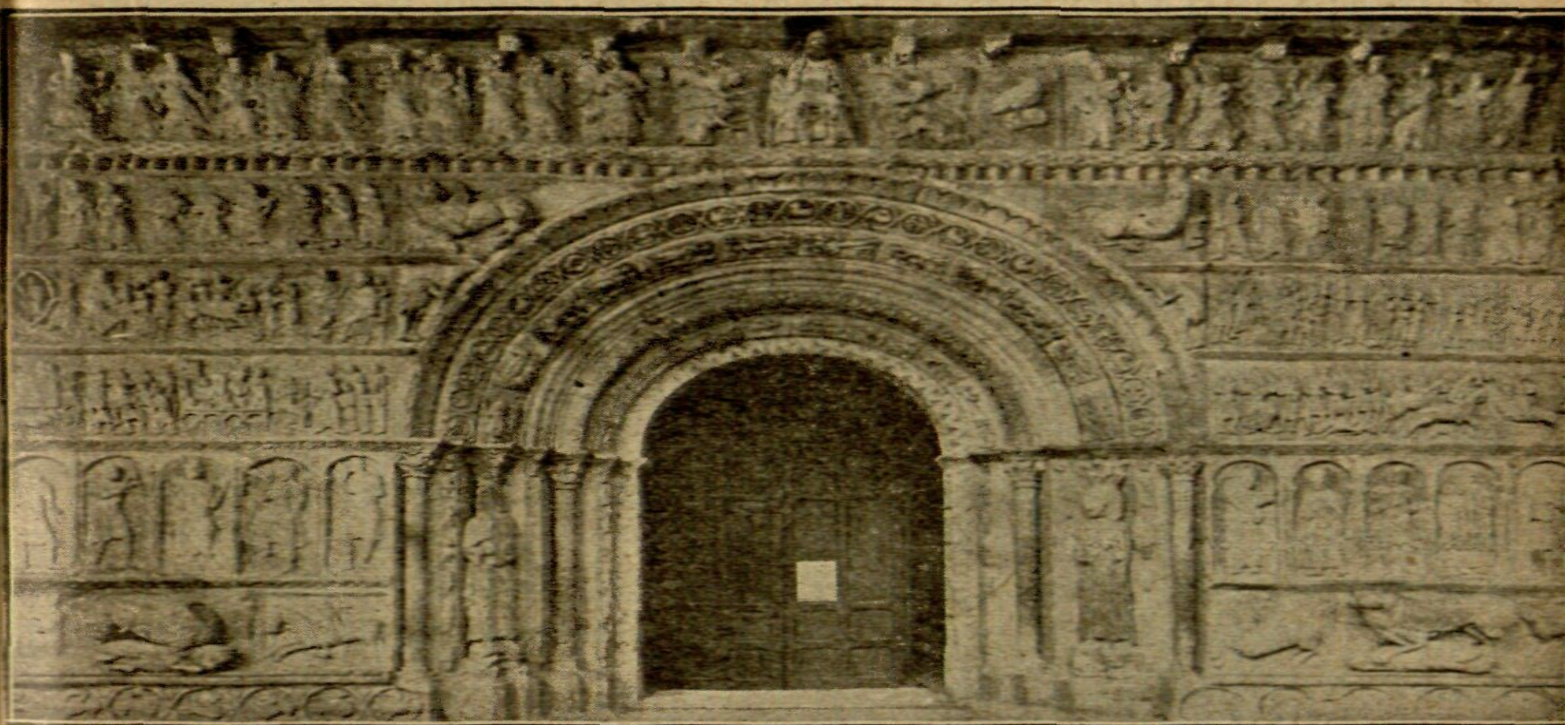
—Què volies aconseguir amb tant de bufar?

Tota seriosa, com aquell que diu una gran cosa, Elvira contestà:

—Doncs, mira, volia fer desaparèixer els bonys.

JOSEP M.ª SALAS I JULIA.

UAB
Biblioteca de Compulsiu
i Hemeroteca General

Ripoll. - Portada del Monestir.

Santa Maria de Ripoll

ALGUNS antics cronicons que avui dia són tinguts per falsos, diuen que el monestir de Santa Maria de Ripoll, edificat en un deliciós vall a l'aiguabarreig del Freser amb el Ter, ja existia en el segle v. Cert o no cert el que diuen aquests cronicons, el que sí és cert és que la notícia més antiga que tenim d'aquest monestir es remunta a l'any 873 en el qual n'era abat Daguí.

L'any 888 és, però, quan comença la veritable història del monestir. Assolida la independència absoluta del Comtat de Barcelona i comtats annexes, Guifré el *Pilós*, nostre primer comte sobirà, acompanyat de sa muller Winidilda, presidí la consagració d'aquella església efectuada el 20 d'abril per Godmar, bisbe d'Ausona, i essent abat del monestir el mateix Daguí, que abans hem esmentat.

Havent-se portat a terme una ampliació de l'església, aquesta fou consagrada de nou l'any 935, durant l'abadiat d'Enuegus i amb assistència dels bisbes Jordi de Vic i Rodulf d'Urgell. Altra ampliació de l'església, motivà la nova consagració efectuada el 17 de novembre del 977, sota l'abadiat

de Widiscle i amb assistència de Faoia, bisbe de Vic, Miró, de Girona i Wissard, d'Urgell. Les tres construccions que foren causa d'aquestes consagracions, han desaparegut completament.

En començar el segle XI, ocupà la cadira abacial un home excepcional. Fou l'abat Oliva, fill d'Oliva *Cabreta*, comte de Besalú i Cerdanya. Abans d'ocupar la dignitat abacial, havia estat nomenat bisbe de Vic, l'any 1018, i, quan tingué lloc la seva elecció com abat, continuà cenyint la mitra ausetana, juntament amb el seu nou càrrec.

A l'abat Oliva es deu la construcció i consagració de la magnífica basílica actual, efectuada el 15 de gener del 1032, pel propi bisbe-abat i amb assistència dels bisbes Berenguer d'Elna, Wadald o Guadall de Barcelona, Guifré de Besalú i Ameli d'Albi.

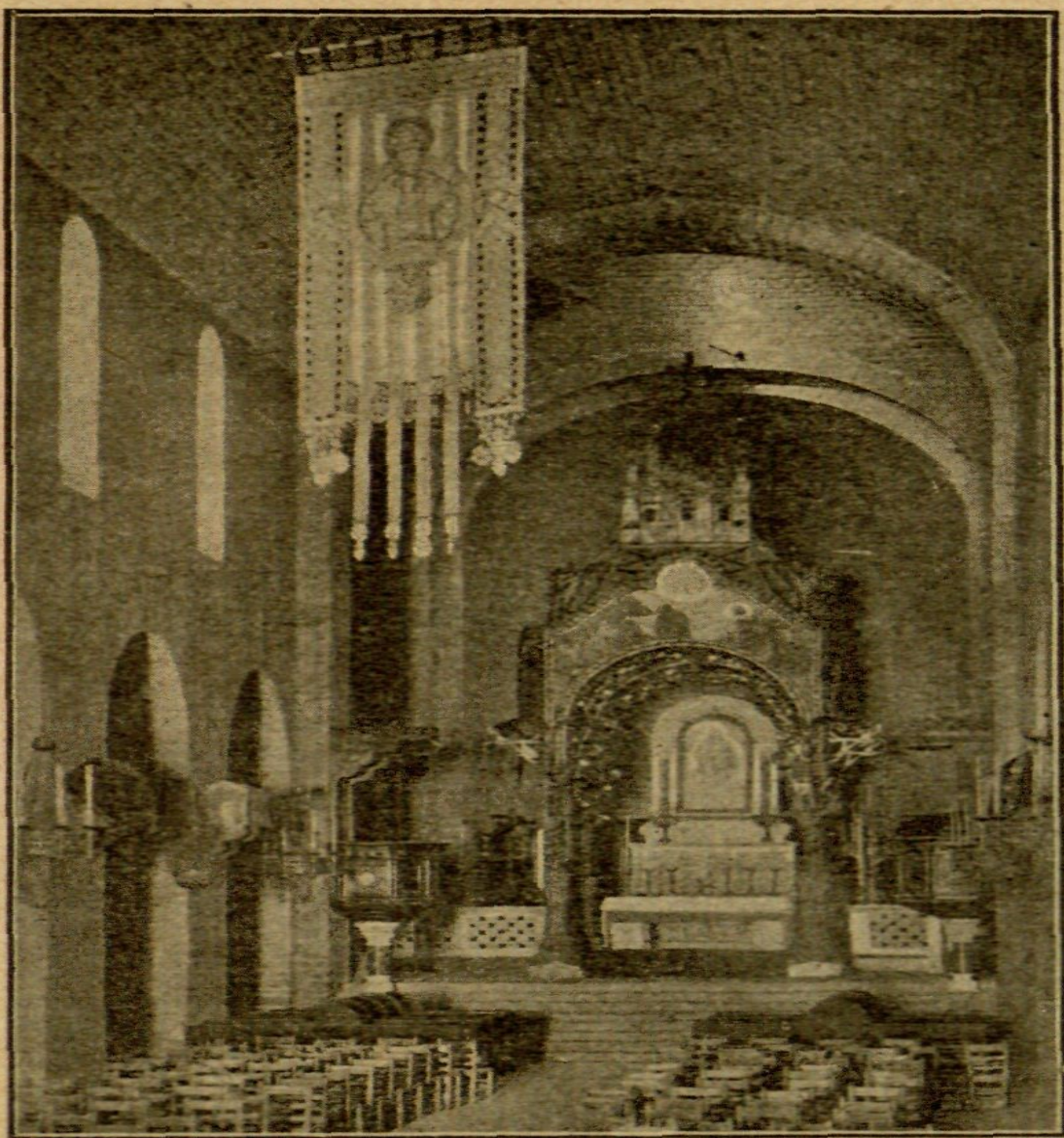
L'any 1062, essent abat Guillem Bernat, un monjo anomenat Adalbert, intentà apoderar-se violentament de l'abadia, no reeixint el seu propòsit, però a la mort del dit Guillem Bernat (1069), fou un altre monjo anomenat Miró el qui, simoníacament, s'apoderà de l'abadia. Aquest fet motivà la intervenció de Bernat, comte de Besalú, el qual, amb l'ajut de Guifré, bisbe de Narbona, Berenguer, de Girona i Guillem, de Vic, aconseguí expulsar el dit Miró. Per tal d'evitar la repetició dels casos com aquest, el comte de Besalú decidí subjectar aquest monestir al de Sant Víctor de Marsella, i el 27 de desembre del 1070, fou signada l'acta d'aquesta unió, la qual durà fins l'any 1172.

Durant els primers temps d'aquesta agregació, sembla haver estat treballada la magnífica portalada que dóna accés a la basílica, aquesta portalada meravellosa, única en el món, portentosa joia de l'art romànic, que ha estat tan justament elogiada per tots els que l'han contemplada.

Durant el segle XII i durant l'abadiat de Bernat de Berga, fou bastit el claustre, altra joia de l'art romànic, el qual conté un total de dues centes cinquanta dues columnes, amb els seus corresponents capitells i àbacs, distribuïdes en dos pisos i aparellades, havent-n'hi seixanta-tres parells a cada pis. Les columnes de la planta baixa tenen totes elles iguals els capitells, però els àbacs són tots distints. A la galeria alta, és al contrari; són iguals els àbacs i distints els capitells. En temps dels monjos, els dos pisos estaven separats per un

sostre de fusta ricament artesonat, del qual no n'ha quedat ni rastre.

Del segle XIII data una obra anònima que escriví un monjo d'aquest monestir i que cal conceptuar com la més antiga història de Catalunya: ens referim al cèlebre *Gesta Comi-*

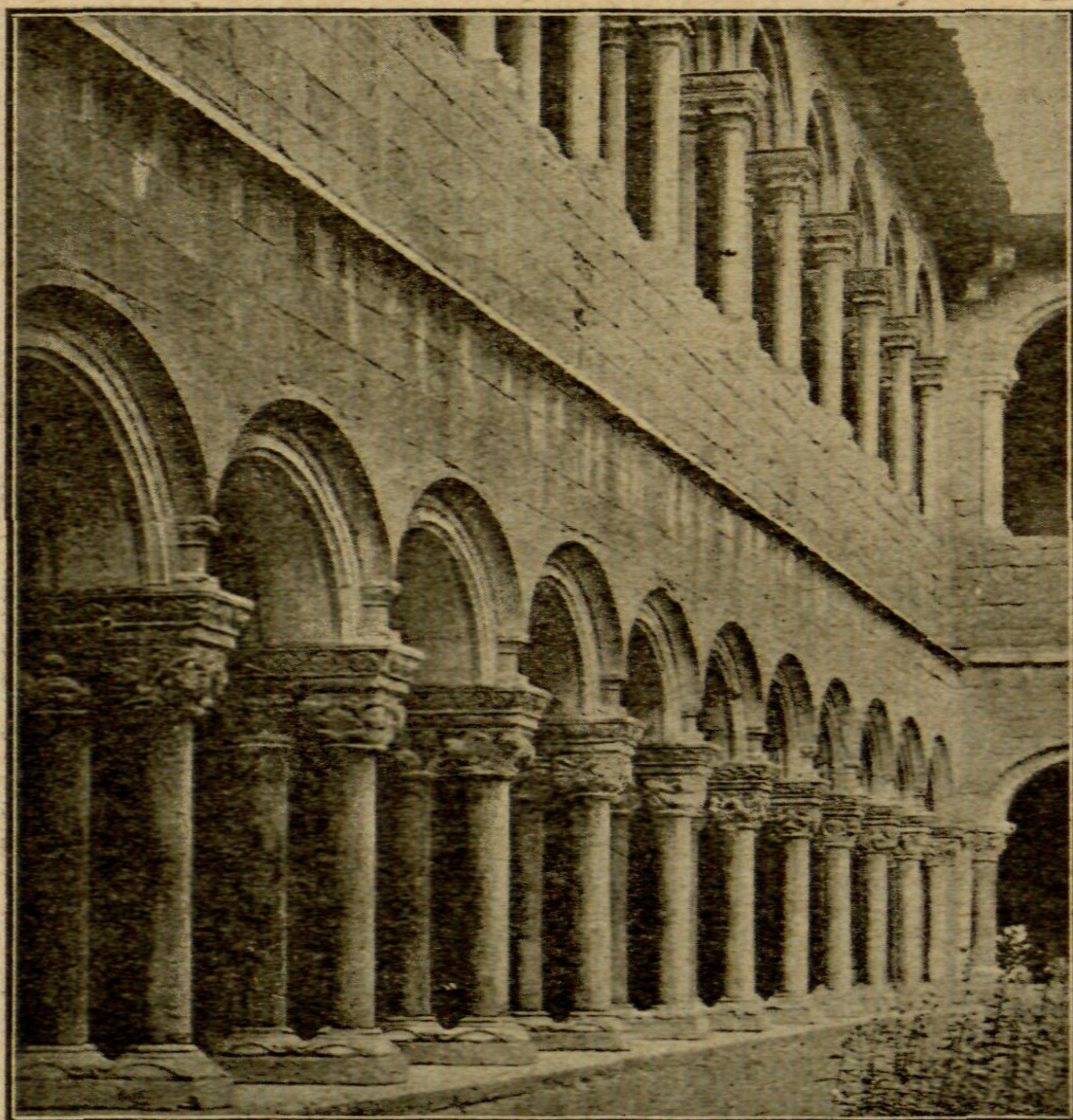
Ripoll. - Nau central del Monestir.

tum Barcinonensium. I ja que parlem de llibres, farem esment d'un volum retolat *Psalterium Argenteum* que es guardava a la biblioteca, el qual datava del segle IX, i era escrit sobre vitela de color de porpra amb lletres d'argent, llevat de les inicials que eren d'or. Aquest còdex desaparegué quan l'incendi del 1835.

L'any 1408, fou elegit abat Marc Vilalba, el qual, l'any següent, passà a ésser primer abat de Montserrat, que fins aleshores havia estat priorat dependent de Ripoll, però que

l'antipapa Luna erigí en abadia independent. Marc Vilalba, essent abat de Montserrat, fou president de la Generalitat de Catalunya durant el trienni del 1433.

El 14 de maig del 1623, l'abat Pere Sanxo consagrà el nou altar major de la basílica. L'any 1749, una butlla del

Ripoll. - Claustres del Monestir.

Papa Benet XIV declarava el territori de Ripoll diòcesi *vere nullius*.

Les tropes franceses, l'any 1794, s'incautaren de l'urna d'argent que tancava les despulles de Ramon Berenguer IV el *Sant*, soterrat en aquest cenobi.

A començaments del segle XIX, florí en aquest monestir, el savi monjo historiador i doctor en ciències religioses, Roc Olzinelles.

El dia 9 d'agost del 1835, les turbes incendiaren el

monestir, desapareixent aleshores alguns còdexs preciosíssims de la biblioteca —entre ells el *Psalterium Argenteum*, que més amunt hem esmentat— i les despulles de Ramon Berenguer IV el *Sant*. Tots els llibres que pogueren ésser salvats, els recollí Pròsper de Bofarull, el qual, junt amb les despulles de Ramon Berenguer III el *Gran*, els traslladà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'any 1838.

El 27 de maig del 1839, els carlins que capitanejava el

Guifré el *Pilós*, instaurador de la independència catalana, que dugué a terme la primera consagració del Monestir de Ripoll.

Comte d'Espanya entraren a Ripoll, després d'haver promès que respectarien vides i hisendes, però, malgrat aquesta promesa, la vila fou incendiada, i restà convertida en un munt de runes. No cal dir que el monestir seguí la sort de la vila.

Un decret que, a petició de l'Ajuntament de Ripoll, fou lliurat el dia 1 de desembre del 1842, destinava la basílica de Santa Maria a temple parroquial de la vila. Al cap de poc començà una campanya en pro de la restauració del monument, els capdavaners de la qual foren els germans ripollesos Pere i Josep M.ª Pellicer i Pagès.

Les obres de restauració es portaven a cap amb molta

lentitud degut a la manca de mitjans econòmics, i si no hagués estat per l'ajut material i moral que hi prestaren el bisbe de Vic, Josep Morgades —les cendres del qual reposen actualment en mig de la nau central del temple— i algunes entitats culturals, no hauria estat possible consagrar novament l'església l'any 1893.

El temple actual, reintegrat a la seva forma primitiva, afecta la forma de T, essent dividit en cinc naus: la central, de 8'40 metres d'amplada i, les laterals, de 6'80 metres cada una. El creuer té 39 metres de llarg per 9 d'ample, i en ell, s'obren els set absis del temple, en cada un dels quals hi ha un altar. En un d'aquests altars s'hi venera un Sant Crist, que és l'única imatge salvada de l'incendi del 1839, i, en el major, el qual està cobert per un magnífic templet, hi és venerat un retaule de la Verge, notabilíssima obra de mosaic, obsequi del Papa Lleó XIII, amb motiu de la restauració del santuari.

En el tester del creuer, a la part de l'epístola hi ha el sumptuós mausoleu de Ramon Berenguer III el *Gran*, que hi fou traslladat l'any 1893, i, a la part oposada hi ha el sarcòfag de Guifré el *Pilós* amb la inscripció ACÍ JAU LO COMTE JOFRE FUNDADOR DE LA NACIÓ CATALANA.

A la nau central hi ha els sarcòfags de Bernat Tallaferro i altres membres de les cases comtals de Besalú i de Barcelona.

GABRIEL NOGUÉS I PAHÍ.

CORRANDES

Els fadrins d'aquesta terra
ens tenyim les barretines
amb l'encès vermell que sobra
dels llavis de les fadrines.

Sempre me dius que m'estimes
i amb mi no et deixen casar;
ton amor és com la menta,
floreix i no pot granar.

RESSENYES HISTORIQUES

Santuari de Nostra Dona del Coll

AQUEST Santuari es troba emplaçat a la comarca gironina; pertany a la diòcesi de Vic, situat prop a la vall d'Osor i a l'extrem oriental del nostre bisbat.

El seu origen, com quasi tots els dels santuaris, hem d'anar-los a cercar en la tradició.

Es construí aquest Santuari, degut a una aparició de la Verge a un cavaller anomenat Benet de Cabrera, quan aquest es trobava perseguint els moros, i aquests, en la seva retirada aconseguiren apoderar-se d'una torre, tancant-se a son interior i es posaren en estat de desesperada defensa. I quan els cristians lluitaven amb més delit sots el comandament d'en Benet de Cabrera, aquest sofrí un greu accident que emplenà tots els cors de tristesa, ja que En Benet acabava d'ésser ferit en el coll, sense esperances de vida.

I ell, devot com era de la Verge, va dir: "¡Mare de Déu del Coll, ajudeu-me!", i en aquesta exclamació se li aparegué la Verge, guarint-li ensems la ferida, alentant-lo perquè lluités amb els moros, i en ésser l'endemà, en una batalla decisiva, els vanceren en la més rotunda de les victòries.

Aconseguida la retirada dels moros, en Benet es presentà al Monestir d'Amer a notificar el succeït, i exposà el desig de construir en aquell lloc una capella. Aquesta

proposta va veure's amb satisfacció, i se li notificà que se li donaria ajut en la seva comesa, i un cop llesta s'installarien a la capella uns monjos per a cuidar del seu manteniment.

En efecte, al cap de poc temps es posaren a edificar el Santuari, i poc després ja era un temple que causava una certa admiració per l'harmonia i estructura de la seva construcció i la seva bellesa artística. Es suposa que aquesta capella fou aixecada per allà l'any 912.

No sabem els graus de certesa que hi pugui haver en tot això, ja que es fonamenta en la tradició, però el cert és que es conserva un retaule en el Santuari del Coll que vol donar fe al personatge, real o imaginari, de Benet de Cabrera.

Les terres en què es troba situat el Santuari foren pròpies del Monestir d'Amer, ja que Carles el Calb confirmà les disposicions del seu pare, Ludovic Pio, dient que totes aquelles terres estiguessin lliures de tota jurisdicció que no fos la de l'Abat.

Un document de l'any 1316 prova que els Monjos del Coll tingueren senyoriu de terres i vassalls, i per consegüent, el monestir del Coll, encara que fos només que Priorat, dependent en son principi del Monestir d'Amer, passà a tenir vida pròpia.

Això durà fins que l'any 1482, en què, a causa de les bregues i treballs de Catalunya, els monjos del Coll tingueren que deixar aquells indrets i refugiar-se en el Monestir d'Amer. Des d'aquell any, el Santuari quedà desert per espai de 8 anys.

Passat aquest temps tornà a entrar-hi la comunitat benedictina; si bé era independent del d'Amer, tingué priors comandataris, i amb tot aquest estat de coses durà la situació fins l'any 1592.

En aquest any, com que ja es notava considerablement la manca de recursos materials per sostenir-se, s'uniren els Monestir del Coll, d'Amer i de Roses, que també es trobaven en una situació semblant.

A conseqüència de dita unió, el dia 28 de juny del 1661 es trameté un escrit dictant les condicions necessàries, per les quals depenien ells, directament, de l'Abat d'Amer.

El dia 19 de desembre del 1691 es va convenir que el

preu de daurar l'altar del Coll fóra de 109 dobles d'or bo i vertader, pes en espècie i de Barcelona, 590 lliures i 10 sous.

A l'any 1836 va haver-hi el primer fet lamentable, car el Monestir del Coll fou enderrocat.

Una columna sortida de Vic baixà de Rupit a Susqueda, pujà al Coll i calà foc al Santuari. Un cop els soldats a fora, els veïns del Coll treballaren per apagar l'incendi, fins aconseguir-ho, sense haver-hi, sortosament, grans pèrdues.

El dia següent, veient les tropes, des d'Osor, que el Monestir no cremava, tornaren a pujar-hi i en feren la destrucció completa.

No contents encara de la destrossa ocasionada, amb el saqueig del Monestir, dirigiren els seus odis vers el temple de Maria.

Després de molts esforços per portar la llenya, taparen la porta i hi calaren foc; la llenya s'anà consumint, i no hi hagué manera de fer prendre el foc a la porta, talment semblava incombustible; intentaren obrir-la forcejant, però tot fou endebades; la porta semblava d'una sola peça amb els seus bastiments.

En veure el cap de la força que tots els treballs eren inútils, amb una exclamació va dir: "Si Déu no existeix enlloc, almenys existeix en l'església del Coll, ja que no hi han forces materials per obrir la porta".

Intentaren tornar-la a encendre; aleshores foren els veïns els qui apagaren el foc, i ells, folls de ràbia, dirigiren els seus odis contra una casa propera, anomenada Casa-nova.

Passà temps d'aquest fet, i en venir a Espanya l'expulsió dels religiosos i la desamortització de llurs béns, les terres senyorials del Coll passaren a mans d'un veí de Girona, qui comprà aquelles terres.

En perdre l'església del Coll els seus llegítims posseïdors, passà a la jurisdicció de la parròquia d'Osor, el rector de la qual l'encarregà a diferents sacerdots, anant-se succeint entre ells, i introduint-hi diverses millores.

J. NADAL I RIBAS.

Recordant una visita

DOLÇA és l'ombra de les eures
que vigilen el vell mas,
i l'amaguen volent veure's
sempre amb ell en dolç solaç.

I el perfum de les violes,
—flor de terra, cel i vent,
ànima que t'agomboles
en el bres d'un sol ponent.

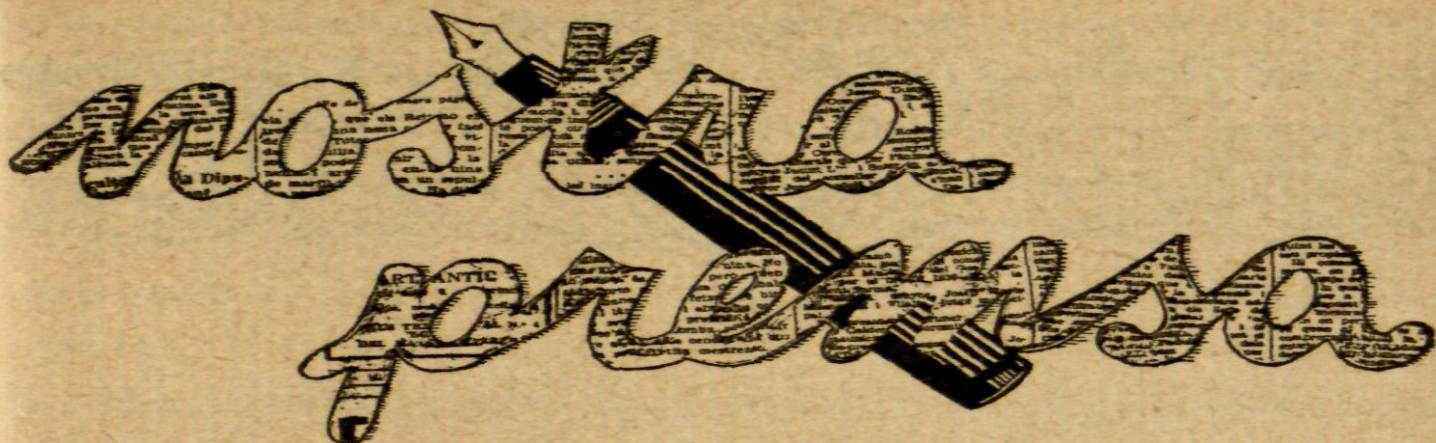
I el saltar de la ribera
—cant de mare al pobrissó
que té el cor ple de fallera
enreixat com un moixó.

Tot hi és dolç. I el cor me'n plora
de dolçor. Perquè el record
és ben viu; la dolça hora
del seu pas d'ahir ha mort.

Perquè torni enamora
tota ombra, riba i flor,
i en el cor de qui l'enyora
hi ha dolçor del pas d'un plor.

DELFI ESCOLÀ I FIGUEROLA.

(Del llibre «La plàcida riba»).

«L'ESCUT IGUALADÍ»

PRIMER periòdic publicat a Igualada, escrit en llengua catalana. Va aparèixer el primer número el dia 23 d'agost del 1882. La capçalera era tipogràfica i amb l'escut de la ciutat. Portava els subtítols «Periòdich setmanal, catalanista y defensor dels interessos igualadins». «Lema: Clà y català». Cada número constava de quatre pàgines, tamany 32 × 22. L'Administració i Redacció estaven instal·lades al carrer de Santa Catarina.—JOAN TORRENT.

L' ESCUT IGUALADI.

Periòdich setmanal, catalanista y defensor dels interessos igualadins

L. Clà y català.

Preus de subscripció	COL·LABORADORS	Administració y Redacció
Igualada, (trim.) 5 rals	Tots los subscriptors se demana	Santa Catarina
Provincias, (trim.) 6 "		Anuncios y remisiones pressa baratas para suscriptores
Extranjero y Ultramar (sem.) 20 "	No se devuelve original	La correspondencia a la redacción
Nombre solo 4 cuartos		
La pago es a la libreta		

Any 1.º Igualada 31 Agost 1882. Nom. 2.

Advertencia.

Tots los de fora d' Igualada que rebín aquest nombre y no l' tornin, serán considerats com a subscriptors.

Tots los periòdichs que no envien un nombre seu al rebre lo nostre, indicaran que no aturen lo cambi.

LA FESTA MAJOR.

Revista.

La festa major ha sigut copenreguda, los cotxes venian omplerts de gent, las fondas estaban plenas de gom a gom, las casas particulars no paraban d' obsequiar als forasters ab la coneguda galanteria igualadina; es dir, que per part dels forasters puch anys ha sigut tant lluhida.

Despres de las acostumadas firas y moris de varnas com estava anunciat, se feu un repich

de campanas y all mateix temps arribaren las grallas de la part del camp. A las 8 del vespre, los balls en nombre de canch preceidits per la música Terpsicore y una noya y magnífica farola, anaren a donar una serenata a nostre ballie, pero veus aquí, que a la uneytal del espectacle se posa a plourer donant mès alegria als pagens que no pas als curiosos que s' estaban a véuer los espedats de la moxiganga, al fi acabá de plourer, y los balls anaren a fer las acostumadas wrendias a casa dels nostres il·lustres conceillers. La nit fou festa major per que s' viuen de las terras, donchs durant tot ella va cauter l' aigua per l' amor de Deu.

A la matinata del 24, socochí lo mateix fins la hora d' anar a ofia. Com es costum, l' Ajuntament portant davant una música y los balls, se dirigi a l' Esglesia parroquial de Santa Maria, qu' estava completament il·luminada. Lo que doná mès realç a la festa, fou lo discurs del Dr. Montaner, fill y Arxipreste d' aquesta ciutat: ab l' elegancia, la bona veu y la oratoria que pomeix, demostrá quínta l' Igualada atravesa un periodo fatal per la indústria, que es la que constitueix la vida de las ciutats, está destinada a ferla sortir del ensomni que l' abat, ajudada per lo ferro-carril que s' enllasará ab la capital y ab lo Noguera Pallaresa per tenir aixís comunicació ab l' alta mon-

AB
Biblioteca de Comunicació
Protecció General

CATALANS NOTABLES

Lleó Fontova i Mareca

Fou un gran actor còmic. Va néixer a Barcelona, l'any 1838. De jove es dedicà al dibuix i a la pintura; després, com a mitjà de guanyar-se la vida, féu de fotògraf. Però la sort no el va afavorir.

Fontova sentia afició per al teatre, i començà a formar part en companyies d'aficionats. Com a professional debutà al teatre dels Camps Elisis, amb el pseudònim de «Fontseca». A l'any 1862, ingressà al teatre Odeon de Barcelona, perquè coneixent les bones disposicions per a l'escena, l'empresari d'aquell va proposar-li formar part de la companyia que actuava a l'esmentat teatre; acceptà Fontova, i aviat assolí entusiastes aplaudiments en les funcions còmiques inaugurades per Frederic Soler.

Fontova seguí treballant a l'Odeon i participant en les funcions de teatre català fins al 1867; aleshores s'ajuntà amb Frederic Soler i la seva companyia en traslladar-se al teatre Romea de Barcelona, on actuà durant vint-i-sis temporades.

A Fontova el mateix li donava representar un tipus de vell com un de jove; tan airós sortia en «Bernat» de *Les joies de la Roser*, com en l'escolà de *Lo Rector de Vallfogona*; d'igual manera se l'aplaudia caracteritzat de criatura en *Lo collaret de perles*,

com fent d'envellit protagonista en *Lo mestre de minyons*.

A principis de l'any 1890 ocorregueren certes dissidències en el teatre Romea, que motivaren la sortida d'aquest primer actor. Fontova organitzà, amb altres actors, una nova companyia catalana, i passà a l'escenari de Novetats, també de Barcelona. En aquest teatre, fruï els seus darrers triomfs en les representacions de *Sogra i nora*, en el monòleg *L'home de l'orgue*, i en una comèdia original del propi Fontova, intitulada *A primera vista*, puix el 28 de desembre de l'esmentat any 1890 deixà d'existir.

L'enterrament va efectuar-se el dia següent. A la casa mortuòria, carrer Nou de la Rambla, número 39, va congregar-s'hi tota la representació artística i intel·lectual de Barcelona. En pasar la manifestació pel teatre Principal, on actuava la companyia d'en Ricard Valero, les artistes van cobrir de flors el taüt que conduïa les despulles del gran comediant. El mateix va fer-se en passar per davant del teatre Novetats.

Va escriure també per al teatre. Les seves obres, que ell mateix representava, són totes elles del gènere còmic. La seva bibliografia consta de quatre monòlegs intitolats *L'últim graó*, *505*, *Ballarugues* i *La gran diada*, i de sis comèdies en un acte i en vers, que són: *La casa d'En Garlanda*, *La por guarda la vinya*, *Entre la dona i la sogra*, *La raó del Pont de Lleyda*, *Un tarit-tarot*, i la ja esmentada que porta per títol *A primera vista*.

A la memòria d'en Fontova, s'alça als jardins del Parc de Barcelona, un monument al·legòric, consistent en un pedestal amb el seu bust, obra de l'escultor Pau Gargallo.

Estava condecorat amb les distincions d'Isabel la Catòlica i de la Creu Roja.

MIQUEL FORTUNY.

La Font de Llinars

LA font de Llinars té una aigua bona i fina.
Surt de les roques d'una gran pineda,
i al peu mateix d'aquesta aigua tan cristallina,
recolzada al marge hi ha una nena.
L'aigua raja fresca, i salta, com perles, damunt les pedretes,
la nena somriu i està quieta,
i, tota pacient, recull la frescor d'aquelles gotetes.

En aquest moment, que mira la nena
aquell corriol que hi passen les ovelles,
o sent la frescor de dins la pineda,

en el seu passat humil tot obira,
i, tota pacient, recullí la frescor d'aquelles gotetes.

La serra d'enfront, té un color d'esmaragda,
els seus ulls fins miren humils aquella falda,
reflex de colors és l'aigua blanca d'aquella fonteta,
I, tota pacient, recull la frescor d'aquelles gotetes.

D'aquell rajolí, l'aigua fressant-hi,
una cançó dolça,
i la nena, quieta, no es mou,
mira una roca on hi toca el sol,
i amb la punta dels dits, fa caure la tosca i la molsa,
l'aigua enjogassada no es cansa de fer-li amoretes,
i ella, molt pacient, recull la frescor d'aquelles gotetes.

JOSEP ARNAU.

El «Plebà» de Montblanc

DE què ve aquest nom de *Plebà*? Vet aquí una pregunta molt fàcil de fer i la resposta de la qual molts montblanquins i no montblanquins ignoren.

Plebà ve de *plebs*; gent de fora la ciutat, la capital.

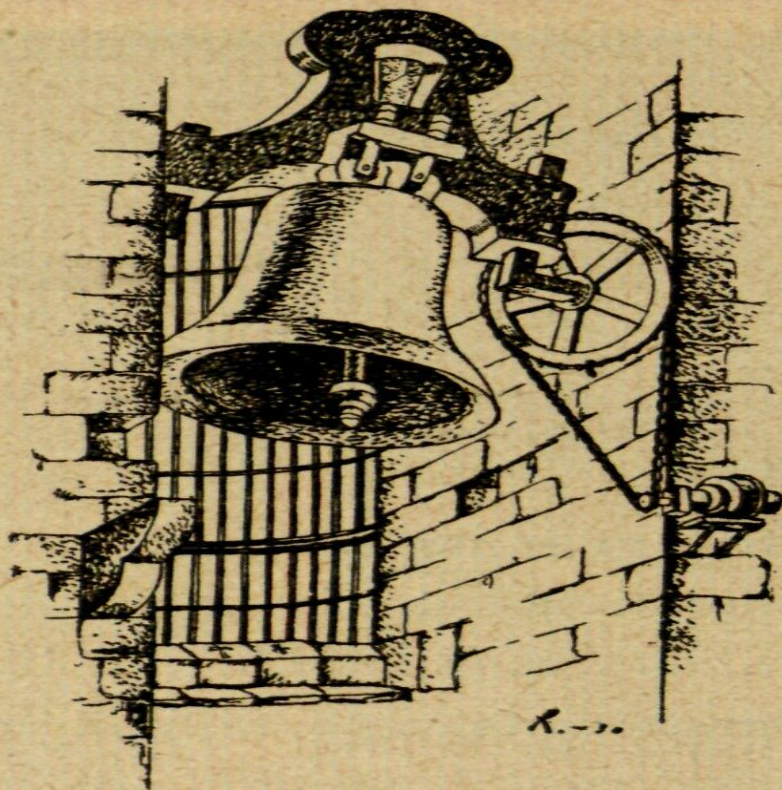
Doncs bé; en la jurisdicció eclesiàstica, el que la tenia delegada, fora la ciutat, la capital, era anomenat *plebà*, o sia que exercia la jurisdicció eclesiàstica delegada de la de la ciutat o capital, a fora, a la *plebs*.

A Catalunya, aquest nom sols el té el rector o arxiprest de Santa Maria de Montblanc.

De quan el té aquest nom? Això no ho sabem. Hi ha qui diu del segle XIV, però d'altres constaten que és del segle XVI, quan el rector de Santa Maria començà a dur aquest nom.

UMB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

X.

Heus ací *la Tomasa*, de la Seu barcelonina.

De la Història de Catalunya

AQUEST any es compleix el 127 aniversari de l'epopeia del Bruc, i el 128 aniversari de la mort dels heroics barcelonins a la Ciutadella, tot, de quan les àligues napoleòniques entraren a la Península Ibèrica, que reberen els primers cops a Barcelona, Bruc, Girona, Tarragona, Saragossa...

Cent vint-i-vuit anys, ja! I ningú no se'n recorda, ningú no en fa esment... Com oblidem, catalans, com oblidem! Nosaltres que vivim ara unes hores lluminoses després d'un esment d'angoixa i neguit, no ens recordem de vuit patriotes que donaren la vida per la pàtria, com els Pou, Gallifa, Massana, Aulet, Navarro, Mas, Portet i Las-trortas, ni tampoc recordem a aquell homenet català, El Timbaler del Bruc, qui deturà i derrotà les tropes de Napoleó.

Anem a reviscolar aquells fets, i després, els que puguin fer-ho, tenen la paraula per a bastir quelcom que

faci recordar per sempre més la memòria d'aquells catalans...

ELS HEROIS BARCELONINS

Aquest fet ocorregué l'any 1809, quan les tropes napoleòniques ocupaven la Ciutat Comtal. Per tal d'alliberar la ciutat del jou francès es tramà una conspiració de catalans, a Barcelona, amb l'objecte d'apoderar-se dels forts de la ciutat i treure l'exèrcit invasor.

Els conspiradors eren: el pare Joaquim Gallifa, clergue regular teatí, fill de Sant Baldiri de Llussanès; el pare Joaquim Pou, rector de l'església de la Ciutadella, fill de Viç; En Josep Navarro, sots-tinent del regiment de Sòria; En Salvador Aulet, corredor de canvis, de Barcelona, i En Joan Massana, oficial de consolidació de vals reials, també de Barcelona. A més, el capità italià de l'exèrcit imperial, Provano, cap de la Caserna de les Drassanes, el qual els va traïr denunciant-los.

Varen ésser empresonats, i el dia 2 de juny del 1809 foren jutjats per un consell de guerra francès, que els condemnà a mort (els "autos" d'aquell procés foren destruïts pels invasors; però, segons tenim entès, l'excellent advocat barceloní, En Frederic Camp i Llopis, els ha reconstruït, després d'una sèrie de treballs voluntariosos i estudiats).

El dia 3 de juny del 1809 foren penjats a la forca, en la Ciutadella, els susdits patriotes. L'exèrcit francès havia tingut cura de situar-se en llocs estratègics per tal de reprimir qualsevol atac del poble. Entre les mesures adoptades hi havia la d'haver tret els batalls de les campanes, per evitar que es poguessin donar senyals, però... de res no hi valgueren aquelles precaucions!

Tot just varen començar a ésser penjats a la forca aquells herois, quan la campana "La Tomasa" de la Seu de Barcelona, inicià el repic de Sometent. S'alarmaren les tropes franceses, foren executats ràpidament els reus, la ciutat trontollà tota, i les tropes napoleòniques assetjaren la Seu, sense poder-hi entrar.

I després de tres dies de recerques, i encara valent-se d'un engany, agafaren als autors d'aquell fet. Eren: Raymond Mas, fuster de ribera; Julià Portet, esparter, i Pere Lastrortas, serraller. Aquells tres herois barcelonins foren els que tocaren a Sometent, fent dringar la campana a cops de mall.

Tots tres foren penjats el 21 de juny del 1809.

En els claustres de la Seu barcelonina, i en la capella del Sant Crist de la Ciutadella hi reposen els cossos dels herois barcelonins Pou, Gallifa, Navarro, Aulet, Massana, Mas, Portet i Lastrortas, els quals varen ésser-hi traslladats en complir-se el centenari de la seva mort; les figures que representen la Fe i la Pàtria dintre d'aquesta capella, són d'Enric Clarasó; el relleu de l'altar és d'Eduard B. Alentorn (1856-1920). Aquesta ornamentació va ésser inaugurada l'any 1911.

* * *

Avui, si aneu al carrer del Bisbe i en l'espai comprès del carrer de Sant Sever al de Sant Felip Neri, de Barcelona, hi veureu una placeta on uns graons guanyen el desnivell del carrer. En aquella placeta hi han uns "parterres" petits, esquifits, i uns arbrets prims. En el mur hi han uns bancs, uns artístics fanals, unes pintures en llosanes blaves, unes columnes... i unes lletres que diuen que allí s'hi emplaçarà el grup escultòric d'aquells herois.

Fa una colla d'anys que això està per fer, catalans! La placeta fou lliurada a la ciutat per Andreu Garriga Bachs, perquè s'hi bastís l'esmentat monument; l'escultor Llimona és l'autor d'aquest grup escultòric; l'Ajuntament de Barcelona, en son Llibre d'Acords del 4 de novembre del 1814 hi té posat l'acord de retre homenatge a aquells herois...

I bé: ¿quan es portarà a terme aquest homenatge?... ¿quan s'hi posarà el grup escultòric? Tenen la paraula l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat de Catalunya...

RAMON BOTEY I OROBITG.

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA
